

Sunuş

Türklerin Orta Asya içlerinden başlayan ve Akdeniz uçlarına kadar uzanan yüzlerce yıllık yolculuğu, büyüklü küçüklü kollarıyla geniş bir alanı kucaklayan bir ırmağa benzer. Bu ırmak, bazen kanyonlar arasında kendine bir yol bulmaya çalışırken, bazen de uçsuz bucaksız topraklarda âdeta bir okyanusa dönüşür. Irmağın rengini, temel kaynaktan getirdiklerinin yanında farklı zaman ve zeminlerdeki sayısız karşılaşmalar belirler. Ana kaynaktan erken tarihlerde ayrılan bazı kollar, farklı bir vadede kendilerine yeni bir yol çizmeye çalışırken, bazıları da elverişsiz topraklarda varlıklarını devam ettirme arayışına girer. X. yüzyılda, Orta Asya'dan batıya doğru ayrılan bir kol ise, Anadolu topraklarında akmaya elverişli vadiler bulur ve kısa sürede sadece Türk tarihi değil, dünya tarihi bakımından da önem arz eden oluşumlara tanıklık eder. Ana kitlesini Oğuz Türklerinin oluşturduğu bu kol, doğudakinden daha bağımsız bir gelişme göstermekle birlikte, iki kaynak arasındaki rekabet ve etkileşim XIX. yüzyılın ortalarına kadar yoğun bir şekilde devam eder. Bu tarihten sonra ise, değişen şartlara bağlı olarak yeni kollar ortaya çıkmaya başlar.

Elinizdeki eser, esas itibarıyla batıya yönelen bu kolun, yani Selçuklularla başlayıp Osmanlılarla devam eden, Türkiye Cumhuriyeti'yle yeni bir nitelik kazanan uzun yolculuğun taşıdığı edebî birikimin tarihini vermek amacıyla kaleme alınmıştır. Bunun yanında, ana çizgileriyle XIX. yüzyılın ortalarına kadar onunla bağlarını farklı ölçülerde devam ettiren kaynakların tarihini de içermektedir. Bu tür eserlerde, sınırların çizilmesinde coğrafi ölçütler belirleyici bir rol oynamakla birlikte, çoğu zaman siyasi egemenlik alanı ile dil coğrafyasının örtüşmemesi, kapsamın belirlenmesinde “dil”i daha öne çıkarmaktadır. *Türk Edebiyatı Tarihi*'nde bu eğilim etkili olmuştur. Bu sebeple, coğrafi sınırların dışında kalmakla birlikte, aynı dili kullanan şairler değerlendirmeye alınırken; ırmağın akış sürecindeki karşılaşmalardan kaynaklanan ve ona zenginlik katan farklı “renkler”, yani eserlerini Arapça, Farsça vb. dillerle kaleme alan temsilciler, Mevlana gibi Türk edebiyatını derinden etkileyen birkaç isim dışında, edebiyat tarihine alınmamıştır.

Kapsamla ilgili bir sorun da, “edebiyat”, “edebîlik” kavramı içinde değerlendirilecek eserlerin belirlenmesidir. Edebiyat kuramcılarının,

“sıradan dil”i “özel”leştiren normlarla ilgili ileri sürdükleri görüşler, yeni soruları ve sorunları da beraberinde getirmiştir. Esere / dile dönük normlara, yapısalcılık sonrasında okuyucunun konumu ve metnin söyleminin de dâhil edilmesi, konuyu daha karmaşık bir hâle getirmiştir. Bu çalışmada, Erken ve Klasik Öncesi Dönem’de edebiyat kavramı geniş anlamıyla ele alınmış; devletten imparatorluğa geçiş süreciyle birlikte, sosyo-kültürel hayattaki köklü değişikliklere paralel olarak, edebiyatın da klasikleşme dönemine girdiği XV. yüzyılın ortalarından itibaren, mensur eserler estetik amaca yönelik metinlerle sınırlı tutulmuştur. Buna karşılık, edebiyatla yakından ilgili, tarih, tezkire, biyografi, seyahatname, eleştiri gibi türler ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Edebiyat tarihçiliğinin kuramsal temelini, eleştiri dünyasındaki eğilimler belirlemekle birlikte, çoğu zaman bu alandaki yönelişler edebiyat tarihçisinin ilgisini çekmez. Tarihselliği ve sosyal boyutu esas alan XIX. yüzyıl eleştirisinden sonra, XX. yüzyıl eleştiri anlayışlarının eksenine metin yerleşir. Asrın ortalarından sonra ise, yapısalcılıkla birlikte metin, tarihî, sosyal bağlamından soyutlanır ve biçimci bir yaklaşım eleştiri dünyasına egemen olur. 1980’li yıllarda, biçimi göz ardı etmeden, metni “bağlam”ı ve “bağlam”la ilişkisi içinde yorumlamayı amaçlayan bir anlayış, edebiyat eleştirisine yeni ufuklar açar. “Yeni Tarihselcilik” olarak adlandırılan bu yaklaşım, *Türk Edebiyatı Tarihi*’nin kurgusunda göz önünde bulundurduğumuz bir yöntem olmuş; edebî olgu, tarihî, sosyal ve metinler arası ilişkiler bağlamı içinde yorumlanmaya, edebî gelişimin ardında yatan temel dinamikler belirlenmeye çalışılmıştır. Buna karşılık, yöntem konusunda bölümlerin kendine özgü yönleri de belirleyici bir rol oynamıştır.

Toplumsal yapıdaki değişimle edebî yapıdaki değişim, genellikle koşutluk göstermekle birlikte, edebiyatın tarihini, öncelikle metinler / yazarlar / topluluklar / akımlar arasındaki karmaşık ilişkiler belirler. Bu ilişkiler de, dönemleri ortaya çıkarır ve bunlar çoğu zaman sosyal, fikrî süreçler içinde ifadesini bulur. Dönemlerin belirlenmesi ve bunlara uygun etiketlerin yapılandırılması tartışmaya açık hususlardır. Bunlara, edebî geleneklerin adlandırılmasında karşılaşılan sorunları da eklemek gerekir. Elinizdeki eserde, dönemlerle ilgili edebî yapıdaki değişimler esas alınmakla birlikte, zaman zaman da siyasi, sosyal, coğrafi ölçütler göz önünde bulundurulmuş ve evrensel olarak kabul görebilecek isimler bulunmaya çalışılmıştır. Bu konularda esas alınan ölçütler, yazarların yanı sıra editörlerin yaklaşımını yansıtmaktadır.

Eserde, Türk edebiyatının gelişimini, ayrıntılardan uzak, yoğunluklu bir şekilde verebilmek amaçlanmıştır. *Türk Edebiyatı Tarihi*, gerek siyasi gerek kültürel hayatta önemli dönüşümlerin yaşandığı tarihler dikkate alınarak, başlangıçtan İstanbul'un fethine, 1453'ten edebî anlamdaki Tanzimat'ın başlamasına, 1860'tan Cumhuriyet'in ilanına, 1923'ten XXI. yüzyıla olmak üzere dört cilde ayrılmıştır. Konuların sıralanmasında, kronolojik yaklaşım göz önünde bulundurulmuş; bazı konular / problemler, sözlü edebiyata ait ürünler ve diğer alanlardaki edebiyatlar, bütün asırları kapsayacak şekilde uygun yerlerde bir arada verilmiştir. 87 yazarın, 127 yazıyla katıldığı bu çalışmada, zaman zaman bazı konular değişik yerlerde farklı boyutlarıyla tekrar ele alınmıştır.

Yazım konusu da, bu tür eserlerde önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmada, eserin kendi içinde tutarlı olmasına dikkat edilmiş ve yerleşik kabullerden farklı bazı değişikliklere gidilmiştir. Eserin sonunda, okuyucunun Türk dili ve edebiyatının tarihiyle ilgili bazı temel kaynakları bir arada görebilmesi için, "Genel Kaynakça" verilmiştir. Bunun yanında, her çalışmanın sonunda yazılarla ilgili "Kaynakça" bulunmaktadır. Bu kısım, sadece yapılan atıfları değil, yazarın o bölümü hazırlarken başvurduğu çalışmaları da içermektedir. *Türk Edebiyatı Tarihi*'nde, içeriğin yanında tasarım açısından da günümüzün beklentilerine karşılık vermeye çalışılmıştır.

Türk edebiyat tarihçiliğinin metodolojik bir temele oturması, E. J. W. Gibb ile başlar, Fuad Köprülü ve Ahmet Hamdi Tanpınar ile devam eder. Günümüze kadar yayımlanmış olan, bir kısmı antoloji ve biyografik eserlerin de işlevini üstlenen edebiyat tarihleri, eldeki bilgi ve belgelere göre Türk edebiyatını okumaya çalışmış ve yazıldıkları dönemde önemli bir boşluğu doldurmuştur. Bu alanda kaleme alınan birçok esere karşılık, Türk edebiyat tarihçiliğinin katetmesi gereken epeyce mesafe vardır. Elinizdeki eser ise, Türk edebiyatının tarihini yeni bilgiler ve yaklaşımlar ışığında okuyarak, gidilecek bu yolda önemli bir kavşak noktası olabilmek amacıyla kaleme alınmıştır. Bunu ne derecede gerçekleştirebildiğimizin kararını verecek olanlar okurlardır. Sizlerden gelecek yapıcı eleştiriler, sonraki baskılarda bize ışık tutacaktır.

Editörler